

Сопілка

Володимир Свідзінський

Сопілка

Казка

Був дід, і баба, і синок їх милий,
Івасик був,
чорнявий хорошень¹⁰.
Він пас гусей, робив до лука стріли
Або кував зозулею з вишень.
Була й сестра в Івасика, Олена.
Та що ж?
Сестра не бавилася з ним:
Завжди понура, заздра, потаенна,
Вона не знала приязні ні з ким.
Вона в саду шальвії не плекала,
Не дбала ткати красних рушників;
Вона на крилах печі не писала
Ні сононок дрібних, ні павучків.
От сталося, як липа розцвілася
І в блиску кіс погасла сіножать,
Послала мати бистрого Івася
І з ним Оленку полуниць ірвать.
Зайшли вони в грабовий ліс глибоко.
Там рідко промінь прогортає тінь,
Там пугач світить виряченим оком,
Там жалами грозяться мох і тлінь.
І от прийшли на галяву велику,
Де в різномовнім плюскоті криниць
Цвіла долина;
дивляться — без ліку
Незайманих жаріє полуниць.
Івась що зірве ягоду, то в глечик;
Оленка ходить, ходить, забреде
У тінь та й спить.
А день не спить. То чечик¹¹
Чиргикне десь, то голуб загуде.
А раз було, що й грім рикнув неждано,
Погнало дощ — і райдуга звелась.

Та й знову тихо. Ось уже нерано;
Огледілась Оленка — спить Івась.
Забився в трави, підгорнув колінця,
Скукобився в маленький ковтюшок¹²;
Високий глек наповнено по вінця;
А що ж у неї? Жменя ягідок.
Це ж ввечері почнуть його хвалити!
І заздрість нудко серце їй тяжить...
Чому такий удатний він! Убити
Щасливого, убити, поки спить.
Ні оклику, ні голосу, ні стуку,
Ще й сонце захилилося кущем.
Метнулася, звела над сонним руку
І напруго ударила ножом.
Івасик бідний! Тільки стріпотіло
Плеche йому. Убійниця притьмом
Копає діл, безодголосне тіло
Землею прикидає і піском.
Нема Івася! Глянула в долину:
Та що ж бо це? День гасне вочевидь;
Туман бреде... кошлату тягне спину,
І тьма встає, як збуджений ведмідь.
Мерщій на степ! Ні, гола ще могилка.
Пригнути гілку, обірвати лист...
Еге! Без вітру відсахнулась гілка,
Порснула вгору, аж почувся свист.
На степ, на степ!
Без стежки, без дороги...
Еге! Услід зривається виття,
І зойк, і зик, і пазурі, і роги,
І крила б'ють... Злобliwe сум'яття,
Як ураган, обняло ліс великий.
Що діяти? Як вимкнутися їй?
Ось доженуть... І чує голос дикий:
— А де ж Івва-івва-івасик твій?
Було над північ, як вона з-за хати,
Розпатлана, влетіла в батьків двір.
— А де ж Івасик? — заволала мати.
— Ой, звір загриз, ой, я ж не винна,
звір!
Прийшла весна. Кругляві, як оладки,

Хмарки блукали в небі; цвіт жердель
Сади осяяв; грядка коло грядки
Чорніли по городах; журавель
Кричав високо. На гробку Івася,
Новітня гостя в лісі віковім,
Неплекана калина розрослася.
Лучилося, йшли чумаки у Крим,
І хтось із них нагледів при долині
Калини кущ та й вирізав собі
Сопілку з неї. "Буду на чужині,
Розрада буде чумаку в журбі".
Тоді її змережав вимисливо,
Приклав до уст і тихо, спокволя,
Став награвати. Там-то дивне диво!
Сопілка явно словом вимовля:
"Ой звільна, звільна, чумаченьку, грай,
Да не врази мого ти серця вкрай.
Мене сестра-завидниця згубила,
Ніж сонному у серденько встромила..."
Урвалась скарга. Вражене мовчання
Змінило пісню. Німував і ліс,
І чумаки. Лягала мла смеркання,
І смутно мгло пагілля беріз.
Один чумак промовив: "їй-же Богу,
Відколи світ, такого не було".
На другий ранок рушили в дорогу.
І впало їм іти через село,
Де жив Оленчин батько.
У старого
І ночувати стали. Річ за річ —
Сказали про сопілочку. Прожогом,
Як нестяменна, кинулась на піч
Бліда Оленка. А старий мовляє:
"І віриться, і віри не пойму.
Ось дайте-но я сам заграю".
Грає.
А дудочка одказує йому:
"Помалу, батечку, помалу грай,
Да не врази мого ти серця вкрай.
Мене сестра-невірниця згубила,
Ніж сонному у серденько встромила".

Кінчив — і очі повняться сльозами,
А мати просить: "Дай же і мені".
Взяла, дихнула жовтими устами,
І знов квилять ті звуки жалібні:
"Поволі, матінко, поволі грай,
Да не врази мого ти серця вкрай,
Мене сестра-підступниця згубила,
Ніж сонному у серденько встромила".
Старий нахмутив брови кострубаті:
"Ну що ж? Нехай заграє і вона!"
Усі замовкли; тихо стало в хаті.
Тоді Оленка, біла як стіна,
Страхаючись, бере сопілку в руки,
До уст підносить, та бліді уста
Не слухають її — і рвуться звуки,
І трудно журний поспів вироста.
"Помалу-малу, душогубко, грай,
Да не врази мого ти серця вкрай,
Це ж ти мене, злочиннице, згубила,
Ніж сонному у серденько встромила,
Як ми по ягоди ходили в гай".
Оленка дудку кидає, долоню
Кладе на очі і стоїть німа.
"Бодай же ти була пропала, доню!
Бодай зайшла, де круча і строма".
Оплакали старі дитину любу —
Івасика — обмилися в сльозах,
А душогубку віддали на згубу,
І дикий кінь розніс її на прах.

10 Хорошень — красень.

11 Мечик — чечітка, невеличкий співучий птах родини в'юркових.

12 Ковтюшок — жмут волосся чи вовни, що звалялися; в переносному значенні — щось щільно стулене, зібгане.